

2 PRIEDAS

Terminai, kuriuos kalbos požiūriu reikia papildomai tikslinti

1. **PRIEIGA ir PRIEINAMUMAS**
2. **BRAILIO RAŠTAS**
3. **TITRAI ir SUBTITRAI**
4. **KURČIŲJŲ BENDRUOMENĖ**
5. **AKLI KURTIEJI**
6. **PRANEŠIMAS IR ATSKLEIDIMAS**
7. **ATN (ASMENYS, TURINTYS NEGALIĄ)**
8. **LENGVAI PERSKAITOMAS FORMATAS**
9. **PAGALBA, PARAMA, PADĖJIMAS**
10. **SUTRIKIMAS ir NEGALIA**
11. **INTEGRACIJA ir ĮTRAUKTIS**
12. **POREIKIAI ir REIKALAVIMAI**
13. **ORGANIZACIJOS ASMENIMS, TURINTIEMS NEGALIĄ, IR ASMENŲ, TURINČIŲ NEGALIĄ, ORGANIZACIJOS**
14. **ASMUO, TURINTIS NEGALIĄ**
15. **PAPRASTA KALBA, PAPRASTA LIETUVIŲ K.**
16. **TINKAMŲ SĄLYGŲ SUDARYMAS**
17. **TARNYBINIAI GYVŪNAI**
18. **GESTŲ KALBA IR TARPTAUTINIAI ŽENKLAI**
19. **SILPNAREGYSTĖ ir AKLUMAS**

1. PRIEIGA ir PRIEINAMUMAS

Prieiga reiškia galimybę arba teisę ką nors daryti arba patekti į konkrečią vietą. Pavyzdžiui, jei turite Jungtinių Tautų pažymėjimą, galite patekti į Jungtinių Tautų biuro patalpas.

Prieinamumas reiškia tokį gaminių, prietaisų, paslaugų ar aplinkos suprojektavimą, kad jais galėtų naudotis asmenys, turintys negalią arba jos neturintys, įskaitant informacijos ir pranešimų pateikimą. Pavyzdžiui, fizinis prieinamumas apima kliūčių neturinčios aplinkos sukūrimą, kurioje asmenys, turintys negalią, galėtų laisvai judėti. Remiantis aukščiau pateiktu pavyzdžiu, tai reiškia, kad galite turėti prieigą prie Jungtinių Tautų biuro patalpų, bet jei jums į jas trukdytų patekti tokios fizinės kliūtys kaip laiptai ar sunkios durys, tuomet jos būtų jums neprieinamos. Atitinkamai, galite turėti prieigą prie spausdintinių arba skaitmeninių Jungtinių Tautų dokumentų, tačiau jie nebus prieinami, jei nebus pateikti atitinkamu formatu (pavyzdžiui, Brailio raštu arba lengvai perskaitomu formatu).

Kartais yra suteikiama prieiga, bet nėra pasirūpinama prieinamumu, todėl šie terminai nėra lygiareikšmiai ir turėtų būti naudojami teisingame kontekste.

2. BRAILIO RAŠTAS

Brailio raštas nėra kalba. Tai iškilių taškelių sistema, kurią gali pirštais skaityti aklieji arba silpnaregiai. Ne visi aklieji moka skaityti Brailio raštą. O mokantys jį skaityti yra vadinami Brailio rašto naudotojais. Brailio raštą gali išmokti skaityti kiekvienas žmogus, todėl niekada neturėtumėte daryti prielaidos, kad Brailio rašto naudotojas yra aklas.

Spausdintinio teksto vertimas Brailio raštu yra vadinamas „transkribavimu“ (ne „vertimu“). Tuo tarpu „spausdinimo“ procesas yra vadinamas „įspaudimu“.

3. TITRAI ir SUBTITRAI

Titrai ir subtitrai nėra tas pats dalykas, nors abu yra rodomi ekrano apačioje kaip sakytinės kalbos tekstas.

Titrai yra ypač naudingi asmenims, turintiems klausos sutrikimų, nes juose yra nurodoma foninių garsų informacija, identifikuojamas kalbėtojas ir aprašoma muzika arba kiti aktualūs duomenys.

Naudojant subtitrus, daroma prielaida, kad žiūrovai girdi, bet gali nesuprasti vaizdo įrašo kalbos, pavyzdžiui, filmų užsienio kalba, todėl yra nurodomas tik dialogo tekstas.

Titrai būna dviejų tipų: nepaslepjamieji ir paslepjamieji titrai. Paslepjamuosius titrus žiūrovas gali išjungti, tuo tarpu nepaslepjamieji titrai yra įterpti į vaizdo įrašą, todėl negali būti išjungti. Tiesioginiai (arba tikralaikiai) titrai asmenims, turintiems negalią, pritaikytų susirinkimų metu yra pateikiami nuotoliniu būdu arba vietoje.

Todėl prieš naudojant šiuos terminus, pirmiausia reikėtų atsižvelgti į visus šiuos skirtumus.

4. KURČIŲJŲ BENDRUOMENĖ

Neretai žmonės, besididžiuojantys priklausymu „Kurčiųjų bendruomenei“ vartoja frazę „Aš Kurčias“ (angl. *I am Deaf*) (rašydami žodžius didžiosiomis raidėmis). Jie save laiko unikalia kultūrine ir kalbine mažuma, kurios pagrindine kalba yra laikoma gestų kalba ir kurią vienija panašios vertybės. Tačiau Jungtinių Tautų biure žodžius „kurčias“ ir „kurčiųjų bendruomenė“ rašome mažosiomis raidėmis.

5. AKLI KURTIEJI

Akli kurtieji – tai nevienalytė žmonių grupė, netekusi reikšmingų pojūčių, dėl kurių yra nustatytas aklumas ir kurtumas. Jungtinių Tautų biure pirmenybė yra teikiama formai „aklas kurčiasis“, o ne „aklas-kurčiasis“.

6. PRANEŠIMAS IR ATSKLEIDIMAS

Asmenys, turintys negalią, turi teisę dalytis arba nesidalyti informacija apie savo neįgalumo būklę. Darbo vietoje turėtume vengti tokių tradicinių terminų, kaip negalios „atskleidimas“ arba „pranešimas“ apie negalią, nes gali atrodyti, kad asmuo turi atskleisti savo paslaptį.

Taip pat reikėtų vengti frazės „pripažintas asmeniu, turinčiu negalią“, kadangi gali kilti problemų dėl asmens tapatybės ir priskyrimo konkrečiai grupei. Asmuo gali turėti sutrikimą, bet nebūti laikomas asmeniu, turinčiu negalią. Tokia paprasta frazė, kaip „pasirinkę dalytis informacija apie savo negalią arba sutrikimą“ yra tinkama tuomet, kai yra kalbama apie žmonių pasirinkimą leisti savo darbdaviui arba kolegoms žinoti apie jų sutrikimą arba konkrečius poreikius.

7. ASMUO, TURINTIS NEGALIĄ

Kai kuriose šalyse pirmenybė teikiama terminui „neįgalusis“. Šis terminas turi būti paliktas, pavyzdžiui, kalbant apie tokių asmenų įstatymus, politikas arba subjektus, nes šis terminas atspindi esamą tikrovę konkrečioje šalyje arba sąmoningą autoriaus pasirinkimą. Prireikus, galima žodį rašyti kabutėse. Tačiau rekomenduojame Jungtinių Tautų interneto svetainėse, dokumentuose ir kalboje pirmiausia akcentuoti žmogų, vartojant terminą „asmuo, turintis negalią“.

8. LENGVAI PERSKAITOMAS FORMATAS

Lengvai perskaitomas (angl. *Easy Read*) formatas yra pritaikytas asmenims, turintiems negalią, o ypač turintiems proto negalią arba sunkumų suprasti rašytinį tekstą.

Pagrindinio dokumento teksto supaprastinimas į lengvai perskaitomą versiją yra vadinamas „adaptavimu“, o ne „vertimu“. Tačiau, kaip ir bet kurį kitą dokumentą, lengvai perskaitomą dokumentą, parašytą viena kalba, galima išversti į bet kurią kitą kalbą. Tokiu atveju, gautą rezultatą vadintume vertimu.

Kad išvengtume nesusipratimų, kalbėdami apie šį konkretų formatą, Jungtinių Tautų biure teikiame pirmenybę terminui „lengvai perskaitomas“ (angl. *Easy Read*), o ne „lengvai skaitomas“ (angl. *easy-to-read*). Pavyzdžiui, frazė „Jungtinių Tautų kronika yra kas ketvirtį išleidžiama, aiški ir lengvai skaitoma ataskaita apie Jungtinių Tautų ir jų agentūrų darbą“ reiškia ne tai, kad kronika yra parengta asmenims, turintiems negalią, pritaikytu formatu, o tai, kad ją tiesiog yra lengva perskaityti ir suprasti.

Terminai „pagalba“, „parama“ ir „padėjimas“ turi skirtingą reikšmę, todėl negali būti naudojami kaip sinonimai.

Terminas „pagalba“ yra nerekomenduojamas, kadangi jis sudaro įspūdį, jog asmenys, turintys negalią, yra bejėgiai ir priklausomi nuo kitų asmenų. Tuo tarpu terminai „parama“ ir „padėjimas“ jiems suteikia daugiau galimybių ir gali būti vartojami tokiuose išsireikšimuose, kaip „dalyviai, kuriems reikia padėti“ arba „paramos priemonės asmenims, turintiems negalią“.

10. SUTRIKIMAS ir NEGALIA

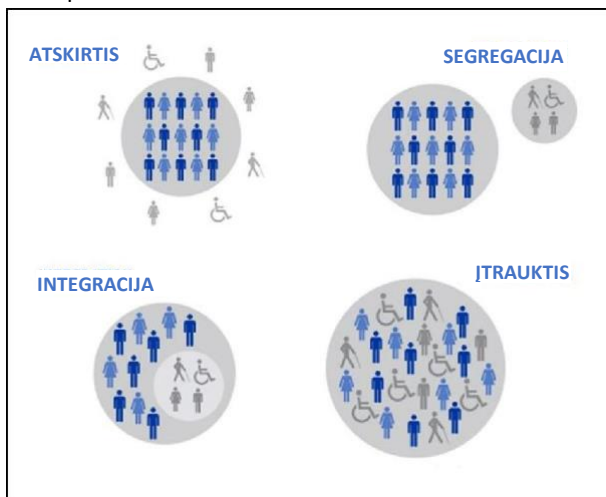
Sutrikimas reiškia „bet kokį psichologinės, fiziologinės arba anatominės sandaros arba funkcijos praradimą arba anomaliją“ (Pasaulio sveikatos organizacija), tuo tarpu negalia „atsiranda dėl asmenų, turinčių sveikatos sutrikimų, ir požiūrio bei aplinkos sudaromų kliūčių sąveikos, trukdančios tokiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti

visuomenėje lygiai su kitais asmenimis“ (Neįgalųjų teisių konvencijos preambulės e punktas). Kadangi šie terminai turi skirtingas reikšmes, jie negali būti naudojami kaip sinonimai.

11. INTEGRACIJA ir ĮTRAUKTIS

Terminai „integracija“ ir „įtrauktis“ yra visiškai skirtingi. Integracija – tai procesas, kurio metu asmuo prisitaiko arba prisiderina prie visuomenės, o įtrauktis – tai visuomenės keitimo procesas, į ją visus įtraukiant, nepriklausomai nuo jų sutrikimų. Kalbant apie asmenis, turinčius negalią, „įtrauktis“ turi teigiamą reikšmę, o „integracija“ – neigiamą. Todėl šie terminai negali būti naudojami kaip sinonimai.

12. POREIKIAI ir REIKALAVIMAI

Kai kurie Jungtinių Tautų subjektai ir ekspertai pirmenybę teikia terminui „reikalavimai“, o ne „poreikiai“. Tai atitinka žmogaus teisių požiūrį į negalią, pagal kurį pripažįstame, kad asmenys, turintys negalią, irgi turi teises. Terminas „poreikiai“ yra suvokiamas kaip įsišaknijęs stereotipas, kad asmenys, turintys negalią, yra reiklūs arba sukeliantys našta, ypač kalbant apie jų „priežiūros poreikius“. Šį požiūrį iliustruoja pavyzdys, jog mokyklos privalo silpnaregiams studentams pateikti medžiagą Brailio raštu ne todėl, kad jiems jos reikia, o todėl, kad jie turi teisę naudotis aukštos kokybės švietimo paslaugomis tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir kiti studentai.

13. ORGANIZACIJOS ASMENIMS, TURINTIEMS NEGALIĄ IR ASMENŲ, TURINČIŲ NEGALIĄ, ORGANIZACIJOS

Turėtų būti skiriama, kuo terminas „asmenų, turinčių negalią, organizacijos“ skiriasi nuo termino „organizacijos asmenims, turintiems negalią“.

Asmenų, turinčių negalią, organizacijoms vadovauja ir jas valdo patys asmenys, turintys negalią. Jie atstovauja teisėtoms savo narių teisėms ir interesams.

Kita vertus, organizacijos asmenims, turintiems negalią, teikia paslaugas asmenims, turintiems negalią, arba pasisako jų vardu, tačiau šioms organizacijoms pastarieji asmenys nevadovauja ir jų nevaldo.

14.

Oficialiuose Jungtinių Tautų dokumentuose niekada neturėtų būti vartojamas trumpinys „ATN“ arba „atn“ reiškiantis „asmenys, turintis negalią“.

15. PAPRASTA KALBA, PAPRASTA LIETUVIŲ K.

Paprasta kalba, tai toks bendravimo būdas, kuriuo auditorija gali iš pirmo karto lengvai suprasti perskaitytą arba išgirstą informaciją. Turėtų būti vengiama sudėtingos kalbos ir žargono, vietoj jų vartojant trumpus sakinius ir vengiant neveikiamosios rūšies. Paprasta kalba dar gali būti vadinama paprasta lietuvių kalba bei paprasta arba aiškia rašyba. Tačiau labai svarbu atsižvelgti į kontekstą. Pavyzdžiui, jei nurodysite, kad dokumentas bus pateiktas „paprasta lietuvių kalba“, gali būti suprasta, kad jis bus pateiktas tik anglų kalba, nesiūlant variantų kitomis užsienio kalbomis. Jei taip nėra, pirmenybė turėtų būti teikiama frazei „paprasta kalba“.

16. TINKAMŲ SĄLYGŲ SUDARYMAS

Kalbant apie negalią, fraze „sąlygų sudarymas“ neretai turima omenyje „tinkamų sąlygų sudarymą“, t. y. būtinų ir atitinkamų pakeitimų bei pritaikymų įgyvendinimą, siekiant užtikrinti, kad asmenys, turintis negalią, galėtų naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis.

Siekiant išvengti nesupratimų, kalbant apie gyvenamąją arba apsistojimo vietą, gali būti vartojami kiti terminai, pavyzdžiui, būstas, buveinė, gyvenamoji vieta arba gyvenimo sąlygos. Nepaisant to, terminas „sąlygų sudarymas“ gali būti vartojamas, kai nekyla dviprasmiškumo.

17. TARNYBINIAI GYVŪNAI

Tarnybiniai gyvūnai yra išdresuoti atlikti konkrečias užduotis asmenims, turintiems negalią. Tai gali būti gyvūnai vedliai, lydintys asmenis, turinčius regos sutrikimų, traukiantys neįgaliojo vežimėlį arba atnešantys nukritusius daiktus. Kartais vietoj termino „šuo“ pirmenybė yra teikiama terminui „gyvūnas“, siekiant apimti panašias funkcijas gebančių atlikti kitų rūšių gyvūnus. Pavyzdžiui, kai kur asmenims, turintiems negalią, atlikti kasdienes užduotis padeda tam tikslui išdresuotos kapucinių genties beždžionės. Tai taip pat gali būti tokie nusiraminti padedantys dresuoti gyvūnai, kaip papūgos, šešakai ir arkliai.

18. GESTŲ KALBA IR TARPTAUTINIAI ŽENKLAI

Gestų kalba įvairiose pasaulio šalyse yra skirtinga. Būna ispanų gestų kalba (angl. Mexican Sign Language, MSL), lietuvių gestų kalba (angl. Lithuanian Sign Language, LSL) ir t. t. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Kanadoje, yra daugiau nei viena gestų kalba. Nurodydami konkrečias kalbas, turėtume didžiąja raide rašyti kiekvieną pavadinimo žodį.

Nėra tokio dalyko kaip tarptautinė gestų kalba, tačiau yra terminas „tarptautiniai ženklai“. Tarptautiniai ženklai yra tokia gestų forma, kuri yra pagrįsta sutartinių ženklų serija, naudojama susitikus kurtiesiems iš viso pasaulio. Todėl sakome, pavyzdžiui, kad Jungtinės Tautos teikia vertimą tarptautiniais ženklais, nevadinant jų kalba.

19. SILPNAREGYSTĖ ir AKLUMAS

Terminas „silpnaregystė“ arba „regos sutrikimai“ apima daugybę įvairių regos sutrikimų, tarp kurių aklumas yra tik vienas iš jų. Todėl šie terminai nėra laikomi sinonimais.